

Nr 295.

Av Herr **Hage**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förslag till lag om pantlånerörelse.

År 1908 väcktes av herr J. Hellgren — med instämmande av herrar S. H. Kvarnzelius, Fritiof Söderbergh, J. M. Juhlin och Gottfr. Thavenius, samtliga tillhörande det liberala samlingspartiet — en motion av följande lydelse:

»Den affärsverksamhet, som i vårt land bedrivs under namn av pantlånerörelse och som i synnerhet i vissa stadssamhällen tagit en mycket stor omfattning, har allt mer och mer dels på grund av det sätt, på vilket den av många bedrivs, samt dels och framför allt på grund av sina i ekonomiskt och moraliskt avseende skadliga verkningar ådragit sig en allt annat än smickrande uppmärksamhet.

Meningen med denna rörelse har utan tvivel från början varit god, ty det kan icke vara annat än gott, att tillfälle gives den fattige att i nödens stund mot en sådan säkerhet, som han kan lämna, erhålla ett tillfälligt lån, vilket under sådana omständigheter kan bliva honom till verklig nytta och hjälp ur den tillfälliga nöden. Men om detta än varit den ursprungliga meningen med ifrågavarande rörelse, så är det nu mera icke så. Minst av allt söka pantlånerörelsens idkare i vårt land, över huvud taget åtminstone, förverkliga ovan angivna uppgift. Tvärtom söka de att dels genom oskäligt höga räntor och dels genom frånvaro av nödig kontroll över åt vilka personer lån lämnas, och över vilka saker som belånas, erhålla de största möjliga inkomster av sin rörelse, sak samma om därvid många stackars fattiga mödrar och deras små värnlösa barn få sitta emellan på ett sätt, som är rent av upprörande, vilket var och en, som varit i tillfälle att mera ingående studera dessa förhållanden, nogsammt vet.

Allvarliga röster hava också höjts såväl inom som utom riksdagen mot de förefintliga missförhållandena på här berörda område, och försök ha också gjorts att på lagstiftningens väg råda bot däremot, ehuru hittills utan framgång.

Så väcktes senast av herr J. Bengtsson i Bjärnalt vid 1906 års riksdag en motion, vari han föreslog, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till författning angående ordnande av pantlånerörelsen i riket.

Lagutskottet avslög dock motionen, såsom det synes, huvudsakligen på den grund, att utskottet ansåg, att pantlånerörelsen på lagstiftningens väg svårligen låte sig bättre ordnas, än den blivit genom föreskrifterna uti kungl. kungörelsen av den 7 november 1884. Erkännas måste ock, att ett fullt tillfredsställande ordnande av denna rörelse på lagstiftningens väg möter mycket stora svårigheter. Saken är dock av så allvarlig beskaffenhet, att man icke får låta svårigheterna avskräcka från ytterligare försök att råda bot mot de verkligen svåra missförhållandena, som nu förefinnas på de allra flesta platser i förening med denna rörelsens bedrivande.

Jag tilltror mig ingalunda vara mäktig anvisa den bästa vägen, på vilken denna högst viktiga fråga bäst och lyckligast skall kunna lösas, men jag vågar dock uttala den meningen, att därest pantlånerörelsen i vårt land, närmelsevis åtminstone, skall kunna fylla den uppgift, som ursprungligen därmed avsetts, så får den icke överlämnas åt enskilda personer eller bolag, som däri söka sig en förvärvskälla, ur vilken de på kortast möjliga tid, men på sätt, som jag förut antytt, ha till mål att skaffa sig förmögenhet. Genom denna anordning har pantlånerörelsen, som vore ämnad till de fattiges hjälp, blivit för dem en källa till ökande av deras nöd och lidanden. Utom det att lättheten att där få låna penningar mången gång förleder den fattige till utgifter, som icke äro alldeles nödvändiga och vilka i många fall icke heller skulle bliva gjorda, om nämnda möjlighet till erhållande av penningar icke funnits, så lämnas även här den största möjlighet för den pliktförgätne familjeförsörjaren och den notoriske drinkaren att belåna måhända det sista reella bohagsting, som finnes kvar i det utarmade hemmet, eller i brist på andra saker belåna sina egna, sin hustrus eller sina barns kläder för att sedan tillsammans med sina stallbröder supa upp de därför erhållna penningarna.

Indirekt verkar ock pantlånerörelsen, såsom den nu i regel bedrivs, lockande och eggande på tjuven, och det är min bestämda övertygelse, att mången, som nu genom tjuvnad inkommit på brottets bana, aldrig skulle ha kommit dit, om icke lättheten att i pantlåneinrättningen få utbyta det stulna mot rena penningar, givit frestelsen till brottet en sådan kraft. Lika säkert är ock, att nöden i månget fattigt hem icke skulle — åtminstone icke i en sådan hast, som nu ofta sker — bliva så stor,

och hemmet så totalt utarmat, om dessa pantlåneinrättningar icke funnos eller kanske rättare icke så bedrevos, som nu sker.

Såsom jag förut sagt, anser jag, att därest pantlånerörelsen skall bli-va till verklig nytta för dem, som den ju egentligen och uteslutande är ämnad vara till hjälp, så bör den icke som ett slags näringsfång av enskilda personer eller bolag få utövas, utan bör dess utövning uteslutande överlämnas åt kommunerna, vilka, där omständigheterna sådant kräva, böra vara skyldiga att inrätta sådan lånerörelse, vilken då skulle stå under av kommunalmyndigheterna själva anordnad, sträng kontroll. Naturligvis skulle röntan i dessa inrättningar vara den lägsta möjliga, och endast så stor, som erfordras till förvaltningskostnadernas bestridande».

Med stöd av det anförda hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga sådant förslag till lag angående pantlånerörelsens ordnande i vårt land, att denna rörelse må uteslutande handhavas av kommunerna själva och icke som näringsfång få bedrivas av enskilda personer eller bolag.

Motionen blev av riksdagen avslagen. Men utvecklingen har det oak-tat givit motionärerna rätt, dels på det sättet, att i ett flertal samhällen kommunerna nu bedriva denna rörelse, dels därigenom att regering och riksdag sedermera — nämligen vid 1918 års riksdag — ansett sig tvung-na att ytterligare skärpa lagstiftningen rörande pantlånerörelse.

Emellertid torde den kontroll, som behövs med avseende på denna rörelse — avseende att i allmänhet förhindra minderåriga, tjuvar och fyl-lerister, försumliga familjeförsörjare m. fl. att begagna sig av rörelsen — aldrig kunna bli så effektiv, som anses nödvändigt, om rörelsen ej över-tages av det allmänna, d. v. s. i detta fall av kommunerna. Först sedan man som föreståndare och tjänstemän i en dylik rörelse fått personer, som direkt stå i det allmännas och ej i det enskildas tjänst, kan en mera betryggande garanti vinnas i detta avseende.

Men även andra motiv tala för en dylik kommunalisering av rörelsen, som här ifrågasättes. Ett sådant motiv är det, som säger, att, då nu, be-klagligtvis, vissa folklager tvingas att anlita dylika anstalter, så bör det ligga i samhällets intresse att söka ordna hela rörelsen så, att den gör den minsta möjliga skada både ekonomiskt och av annat slag. Detta kan ske dels genom den större kontroll, som kan åstadkommas genom kommu-nal drift, dels därigenom att kommunen kan, om rörelsen blir kommuna-liserad, ställa avgifter på sådant sätt, att de bliva så litet betungande som möjligt, samt i övrigt ordna saken så, att överskottet som uppstår, kom-mer att användas till sociala ändamål eller i allmänhet för tillgodogöran-

de av de mindre burgna samhällsklassernas intressen. Efter dessa linjer — vilka, som bekant, fått göra sig gällande även med avseende på en annan hantering, nämligen rusdryckshanteringen, som man, beklagligtvis, ej ansett sig kunna helt borttaga, men vars skadegörelser man trots sig kunna genom liknande anordningar göra så små som möjligt — drivas de kommunala pantlåneanstalter, som redan finnas, under det att däremot de privata anstalterna drivas uteslutande med tanke på att bringa innehavaren största möjliga vinst.

Detta sistnämnda framgår icke minst av den omständigheten, att vissa bolag av detta slag lämnat en vinst upptill 11,5 procent (se Isidor Flodströms undersökningar om bolagsvinster). För ett år har utdelningen vid ett dylikt bolag i Stockholm varit 8 procent (inom parentes kan erinras om, att under gångna tider existerat ett *kommunalt* företag av detta slag i Stockholm enligt uppgift i Nordisk Familjebok).

Det torde kunna antagas, att vinsten i flera fall varit ännu större än vad här ovan nämnts, varom utskottet kan genom en utredning av frågan övertyga sig. Men härmed må förhålla sig hur som helst, så torde skälen, som tala för en kommunalisering av denna rörelse vara synnerligen vägande. Även den, som annars är motståndare till kommunalisering eller socialisering i allmänhet, borde ej kunna ha något att invända mot en dylik på *detta* område, där skälen äro sociala samt sammanfalla med det allmännas intresse att övervaka och kontrollera en rörelse, som måste underkastas den mest noggranna kontroll.

Från dessa utgångspunkter vågar jag för riksdagen framlägga ovan nämnda motion från år 1908 och hemställer alltså,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga sådant förslag till lag angående pantlånerörelsens ordnande i vår land, att denna rörelse må uteslutande handhavas av kommunerna själva och icke som näringsfång få bedrivas av enskilda personer eller bolag.

Stockholm den 31 januari 1920.

Ernst Hage.